

DOI 10.36074/logos-01.10.2021.v2.12

ПАРАМЕТРИ ВИВЧЕННЯ СМИСЛУ ЖИТТЯ ЛЮДИНИ

ORCID ID: 0000-0002-2126-5011

Хохліна Олена Петрівна

доктор психол. наук, професор, професор кафедри авіаційної психології
Національний авіаційний університет

ORCID ID: 0000-0003-1276-7105

Горбенко Світлана Леонідівна

канд. психол. наук, доцент,
старший науковий співробітник відділу STEM-освіти
Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти»

УКРАЇНА

Необхідною умовою повноцінної життєдіяльності людини, досягнення акме в особистісному та професійному становленні та задоволеності життям є знаходження нею смислу життя. Смысл життя у психології розглядається як центральне смислове утворення особистості, суть якого - цілісне уявлення про своє призначення, про фундаментальні основи власного буття, про сутнісно значущі цінності [1, 2]. Якщо розглядати смысл життя з огляду на його місце у психіці, то він відноситься до спрямованості особистості як системи спонукань, що визначає вибірковість відношень та активності суб'єкта на свідомому та несвідомому рівні. Водночас зауважується, що смысл життя – це не лише система цінностей, які набувають характеру майбутніх цілей, породжених потребами й мотивами, а й переживання цих цінностей, переживань, що виникають у людини в процесі реалізації мотивів; це оцінка досягнутого власними силами за важливими для особистості критеріями (Абульханова-Славська, 1991; Леонтьев, 2007; Чудновський, 2004) [3-5]. Таким чином, індикатором наявності в особи смислу життя є переживання, що виявляється у задоволеності життям та досягненнями, відчуттям щастя.

У результаті теоретичного аналізу наукових праць з проблеми змісту смислу життя людини, ми дійшли висновку про необхідність проведення спеціального теоретичного дослідження, метою якого є визначення параметрів його вивчення, відповідно до яких конкретизувався б напрям наукового пошуку, здійснювався б добір адекватних методичних засобів отримання емпіричних даних за повнотою характеристик явища, можливість їх інтерпретації та організації відповідних формувальних впливів на особистість. Узагальнення наявної у психології інформації (Абульханова-Славська, Асєєв, Бодальов, Даниленко, Кант, Леонтьев, Маноха, Меренков, Москаленко, Рубінштейн, Сержантов, Титаренко, Фурман, Чудновський, Хохліна та ін.) [1-7], і передусім у працях Чудновського, Асєєва, Меренкова [5], дозволило до таких параметрів можна віднести наступні.

1. Наявність смислу життя, що виявляється на основі а) задоволеності/незадоволеності життям (без конкретного його змісту); б) його усвідомленість [2-5]. Д.О. Леонтьев відмічає, що усвідомити наявність смислу життя – значить оцінити своє життя загалом; при цьому може виявлятися: неусвідомлена задоволеність, неусвідомлена незадоволеність, усвідомлена

незадоволеність, усвідомлена задоволеність, витіснення смислу життя (коли адекватне усвідомлення загрожує самоповазі [4].

2. Наявність оптимального смислу життя, про що свідчить а) органічне сполучення життєвої цілі, яке задовольняє людину, б) задоволення від процесу її реалізації, від сьогоднішніх результатів (Чудновський) [5].

3. Гармонійність структури смисложиттєвих орієнтацій, що забезпечує а) високу успішність у різноманітних галузях життєдіяльності; б) максимальне розкриття здібностей та індивідуальності людини; в) її емоційний комфорт – переживання повноти життя та задоволеності ним (Чудновський) [5].

4. Ієрархічність структури смислу життя, наприклад: цінностей-ідеалів і цінностей-необхідностей (за Асєєвим) [5], великих та малих смислів (за Чудновським) [5], цінностей-цілей та цінностей-засобів (за Рокичем;) та конгруентність складових смислової сфери особистості.

6. Типи структури смислу життя, в основі яких - співвідношення «великих» і «малих» смислів: а) «конгломерат» смислів, у якій відсутня ієрархія; б) структура, що розпадається: великі відпадають, залишається декілька малих; головний смисл розпадається на низку малих; в) розірвана, в якій головний смисл протистоїть сукупності малих; г) номінальна: формально головним смислом залишається попередній, але від того, що він є енергетично слабким, фактично панує певна сукупність посиленних малих смислів; д) монолітна: головний смисл витіснив малі смисли; е) авторитарна: головний смисл допускає регуляторну роль малих, які при протистоянні придушуються; є) гармонійна (оптимальна): визначальним є головний смисл, який може «поступитися» за необхідності тому чи іншому малому смислу задля збереження цілісності особистості та умов її функціонування; ж) «сплав»: головний смисл, що відноситься до духовних (вищих, таких як: добро, справедливість та ін.), «пронизує» всі малі, але залишає за ними регуляцію різних сфер життя; з) когнруентна структура (Чудновський, Меренков) [5 та ін.].

5. Зміст смислу життя – конкретні цінності, що входять до смислової сфери особистості (відповідно до класифікації цінностей: а) цінності-цілі та цінності-засоби; б) матеріальні (природні чи предметні), соціально-політичні, духовні (моральні, релігійні, художні, філософські, правові, естетичні тощо); в) цінності-ідеали, цінності-властивості речей, виявлені в результаті взаємодії з цінностями-ідеалами; цінності-речі, що мають ціннісні властивості; г) індивідуальні, групові, загальнонародні, загальнолюдські; д) цілі в житті, процес життя (інтерес й емоційна насиченість життя), результативність життя (задоволеність самореалізацією); е) цінності-ідеали та цінності-необхідності; є) великі та малі смисли, та які представлено в особі.

6. Адекватність смислу життя, яка оцінюється за ознаками: а) реалістичність – відповідність об'єктивним та суб'єктивним умовам (індивідуальним можливостям людини), необхідним для його реалізації; б) конструктивність/деструктивність - ступінь позитивного чи негативного впливу на становлення особистості та успішність діяльності людини (Чудновський) [5 та ін.].

7. Відповідність смислу життя віковим особливостям; наявність наскрізної для всіх вікових етапів лінії смислу життя (Чудновський, Меренков та ін.) [5 та ін.].

Вивчення смислу життя людини за визначеними параметрами дозволить отримати дані про досліджуване явище за повнотою його характеристик, здійснити поглиблений їх аналіз, з'ясувати найбільш адекватні змістові лінії роботи з клієнтами з метою досягнення ними високих показників особистісного та професійного становлення та задоволеності своїм життєвим шляхом.

Список використаних джерел:

- [1] Титаренко, Т. М. (2013). Сучасна психологія особистості. Київ: Каравела.
- [2] Хохліна, О. П. (2021). Смысл життя фахівців авіаційної галузі в аспекті безпеки професійної діяльності. *Матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції «Авіа – 2021»*. (с.33.17-33.19). 20-22 квітня, 2021, Київ, Україна: НАУ.
- [3] Абульханова-Славская, К. А. (1991). Стратегия жизни. Москва: Мысль.
- [4] Леонтьев, Д. А. (2007). Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности. Москва: Смысл.
- [5] Бодалев, А. А., Вайзер, Г. А., Карпова, Н. Л., Чудновский, В. Э. (Ред.) (2004). Смысл жизни и акме: 10 лет поиска. (Ч.1). Москва: Смысл.
- [6] Маноха, І. П. (1995). Смысл життя як психологічний феномен. В О. В. Киричук, О. В., Роменець, В. А. *Основи психології* (с.373-376). Київ: Либідь.
- [7] Фурман, А. В. (2017). Психологія смисложиттєвого розвитку особистості. Тернопіль: ТНЕУ.